САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ ОРОЙУОНУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫНЫҺЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 46 (7431) ● 1993 сыл, Муус устар 20 күнэ. Оптуорунньук ● Сыаната 1 солк. 50 харчы

МУУС УСТАР 25 КҮНҮГЭР–

Бүтүн Россиятаабы РЕФЕРЕНДУМ

ПРЕЗИДЕНТ СОВЕТНИГА А. П. ИЛЛАРИОНОВ ИНТЕРВЬЮТА

УҺУНУ-КИЭНГИ ТОЛКУЙДААН КУОЛАСТЫАҔЫҢ!

—Афанасий Петрович, референдум биллэриллибитинэн туох саналар үөскээтилэр?

—Сэттис съезд кэнниттэн «Кыым» хаһыакка референдум буолара саарбах диэн суруйан турабын. Ол кэнниттэн бэрт кылгас кэм аста да, хайыы-үйэҕэ икки съезд буолан аста. Онно дьэ бүтэһиктээхтик быһаарыллан, муус устар 25 күнүгэр референдум ыытыллар диэн буолла. Бастаан мин референдуму ыытары утары этим. Тоҕо диэтэххэ, боппуруостара чуолкайа суох этэ, Конституцияны референдумунан ылыныыны кытта одох сөбүлэҥэнниин. Бу сырыыга боппуруостары чуолкайдар Президени итэҕэйэҕин дуо, 1992 сылтан ыытыллыбыт социальнай-экономическай политиканы сөбүлүүгүн дуо итиннэ үһүс-төрдүс боппуруостара —Президени уонна парламены хос быыбардыырга сөбүлэҥэҕин дуо диэн.

Россия үрдүкү салаатын икки салаатыгар оторнаар кыайан көммөт хайдыһыы тахсан хаалла. Онон дьэ санаатын билэн быһаарсарга тиийдилэр. Ол сол. Өскөтүн мин агитатор эбитим буоллар, референдумга кыттыҥ диэн дьоммун сэргэбин ыҥырыах этэ. «Президени итэҕэйэҕин дуо?» диэн боппуруоска хайдыһыы тахсара буолуо. Президеммит Ельцин сүрдээх ыарахан усулуобуйаҕа үлэлии олорор. Ол тыынан баран, мин тус бэйэм бу кэмнэ Президент итэҕэстэрин эрэ чөрбөтөртөн, алҕастарын эрэ сыаналыыртан тардыһыах баар этэ дии саныыбын. Итиннин боппуруос түгэх не хоһоонно, мин өйдүүрбүнэн, Президент салалтатын, кини структураларын суох тыынарга турунар дьон баалларыттан буолуон сөп. Иккис боппуруос олус уустук. Ол эрээри Президент Ельцин баара, кини салайар структурата, политиката бэйэтин бэйэбитин бэйэбит салайыыга сатыыр, тутулуга суох буоларга дьулуһар кэмнитигэр олус наадалаах. Президент Ельцин ууратар түбэлтэтигэр биһиэхэ сүрдээх уустук балаһыанньа буолуоҕа дии саныыбын.

Аны Россия Үрдүкү Сэбиэтин, народнай депутаттары хаттаан талыы наадатын олох көрдөрдө... Кырдьык да, бэчээт органнара бэлиэтииллэрин курдук, аспыт быыбар олох атын быһыыга-майгыга, атын сыаллаах-соруктаах ыытыллыбыттара. Тыҥаһыннаах охсуһуу ортотугар билигинитээҕэр атын күүстэр аалламмар, туруортаабыт депутаттара. Демократия бастакы күүгэннигэр тахсыбыт дьон, Союһу ыһарга улаханнык турумнут дьон этэ дии саныыбын. Кинилэр ол сыаллаһын-соруктарын уонна Россияны сувереннай оҥоруундэттэн ситистилэр. Саҥа системаҕа киирэрбит чуолкайданан оннун булла. Онон бу депутатскай корпус аналын толордо, салтыы үлэлиир кыаҕа суох. Итиннэ субу аспыт ахсыс уонна тохсус съеэтэр көрдөрдүлэр.

—Ол аата съеһи суох оҥорору Эн өйүүр буоллаҕыҥ?

—Съезд диэн орган ахсаана улахан, көлөтүгэнэ бэрт, фракционнай хайдыһыы элбэҕэ бэрт, профессиональнай ертүнэн таһыма намыһах диэн сыаналаналар. Бэйэлэрэ законодательнай орган буолан баран, олус чаастатык сөкуону көҥаллэр. Аны сөкуону оҥорор уонна ситэрилээх былаастар буолан олорон билигин үлэлиир Конституцияҕа олус байҕыылаах балаһыанньаны киллэрбиттэрэ. Россия Үрдүкү Сэбиэтэ сөкуону оҥорор, хонтуруоллуур орган эрэ буолбакка, өссө дьаһайар (распорядительнай) орган буолар диэн кинрэн хаалбыта. Дьаһайар функция, дьиҥнэһин, толорор былаас функцията, оҥу сөкуону оҥороо-чуларга, барыстабиталлаах органнга биэрэн булкууру таһаардылар. Оҥу Россия Үрдүкү Сэбиэтин Председателэ Руслан Хасбулатов олус табыгастаахтык туһанна. Наһаа түспэккэ да эттэххэ, кини бу балаһыанньаннан үсэрүкүлээннэнэр диэххэ наада. Олус өйдөөх, тиэмир логикалаах политик буолан, Руслан Хасбулатов халбарҕах салалтатынан биллиҥи депутаттары ылыптэрэ эрэ, кимда-оннон кыайан хамсаабат буолан хаалла. Дьэ ол иһин мин этэбин: биллиҥи депутаттары саҥаттан быыбардаан, икки палаталаах парламены тэриннэн, съеһэ суох үлэлиир барыстабиталлаах орган оҥоруохпутун наада.

Эппитим курдук, биллиҥи депутатскай корпус олус чаастатык сөкуону көҥэр. Онооҕор бу референдуму ыытарга икки төгүл сөкуону көҥэн туралар. Холобур, референдум болдьоҕо ыйы кыайбат кэм иһигэр бэлэмнээн ыытыллар гына аналыҥ. Итиэ тэрээһин-техническай үлэҕэ, ордук биһиги республикабыт курдук суола-ииһэ уустук сиргэ, улахан ыарахаттары үөскатэрэ чуолкай. Иккиһинэн, Россия референдум туһунан сөкуонун 35-с ыстатыйатыгар көрүллүбүт куолаһы аҕыйы диэнтэ куоластааһынна ыыттыбыт дьон ахсааныттан аҕыллара ыйыллар. Оҥу кэнэ, депутаттар испитһэккэ кирбит дьон ахсааныттан аҕыллар. Итиннин буоллаҕына, Конституцияны эмиэ уларытан, эбии киллэрии оҥоһуллуохтаах, сөкуон сиинүк. Онон итиэ икки кэһии дьону бүтүйуон сөп уонна итиэ бүтүүрүкэн сорох политическай күүстэр бэйэлэрин туспарыгар туһаныахтарын сөп. Итиин Киин комиссия эбэтэр депутаттар бөлөхтөрө Конституционнай суукка туруорсан суруйбуттарын быһаарса охсуохтарын наада этэ. Чэ, ол эрээри итэ улахана суох, түргэнник быһаарыллар дьыала. Экинэтинэстээхтик эрэ сыһыанаһыахха наада. Иккиһинэн, Ельцин политиката, кинини бэйэтин собулээбат күүстэр референдумга мэҥийдэһэ сатыахтара. Оҥу республикабыт иннинэ дьылҕатын, суверенитеппытын боҕорготторго турунан, киирэн биэримиэххэ диэн дьоммун-сэргэбин, республика бары олохтоохторун ыҥырабын.

—Итэ суверенитеппыт диэтиҥ, итиннэ бу референдум тутаҕтэрэ оруоллаах буолуохтара дуо?

—Референдум түмүгэ быһаччы, тутэ туох буолуохтааҕын эппэт, боппуруостар оннуктар. Арай итэ боппуруостарга тэрдүөннэригэр «иэх», «сөбүлэһэбин» диэн эппиэт баар буоллаҕына, Президент Ельцин быһаарыылаах быһаччы дьаһалларгы ылыптар көмөлөөх буолуон сөп. Иккиһинэн, Президени уонна парламены хос быыбардыырга эппиэт кыайдаҕына, быыбар хампаанньатыгар бэлэмнэнии үлэтэ саҕаланыах тустаах. Президент, Үрдүкү Сэбиэт депутаттарын сөкуона уларыталлан саҥалыы оҥоһуллуон наада дии саныыбын. Итэ сөкуоннары оҥоруу сүрдээх уустук буолуоҕа, иэбэх бириэмэни ылыаҕа. Оҥу хаһан аныыр болдьоҕу аспыт съезэ мөккүһэн-мөккүһэн баран кыайан быһаарбатахтара. Онон референдум түмүгүгэр биһиги сүрдээх күүстээх хампаанньаҕа киирбэппит олоробут. Итэ, биллэн турар, кини бақарбат дьыалата. Ол эрээри итиннин тымматахпытына, өссө куһаҕан турунна киирэр кыахтаныбыт. Өскөтүн Россия Президенин да, парламенын да хос быыбардыыр буоллахпытына, итиннин боппуруос биһиэхэ эмиэ күөрэйэн, депутаттарбытын хос быыбардыырга тийиэхпитин сөп.

—Афанасий Петрович, быһаччы соҕус, аһаҕастык кэпсэтиэххэ... Бастакы боппуруоска хаһыык эппиэт биһиэхэ туһаланаах буолуой?

—Итиннэ мин «ээх», «сөбүлэһэбин» диэнтэн тохтуубун. Оччоҕо биһиги бөҕөхсүйэ түһүөхпүт дии саныыбын. Федеративнай дуогабар олохха киирэр механизмын оҥорууну Россия Үрдүкү Сэбиэтэ атахтаан олорор. Президент структуратыттан биһиги улахан өйөбүллээхпит. Куттал суох буолуутун сэбиэтигэр ити боппуруоска үлэлэһэ сылдьабыт. Ельцин өйүүр, итэҕэйэр эппиэт баар буоллаҕына, биһиги суверенитеппытыгар туһаланаҕа чуолкай. Оттон Үрдүкү Сэбиэппитин хос быыбардааһын суверенитеппытыгар туһаланаах буоларын иһин иннинэ өртүгэр бэйэбит үлэлиэхпитин наада.

—Дьэ, суверенитеппытын боҕорготуу боппуруоһун дьоммут-сэргэбит үксэ өйөөн олорор дии саныыбын. Ол тыынан баран, Афанасий Петрович, дьиҥнээн хайдах турукпытаах ,тоҕо боҕоргоон олорорбутун Эн хайдах сыаналыыгын?

—Итэ, дьэ, уустук. Уоскуйан хаалар төрүөт суох. Субъектар суверенная буолуулара сүрдээх утарсыылаахтык бара турар. Олус нарын утахтартан сибээстэнэн турар дьыала. Субъектар, ол аата Россияҕа киирэр республикалар, кыраайдар уонна уобалар, Россия ыһыллыбакка, бииргэ күдьүс-күүстээх государство буоларын иһин охсуһалларын сорох күүстэр өйдөөбөттөр, өйдүү да сатаабатгар. Оҕ иһин, мэһэйдэһэллэр, бэйэлэрэ Россияны ыһар суолга туруналлар.

Мин икки наҕылэ устата Москваҕа Куттал суох буолуутун сэбиэтигэр бу боппуруоска үлэлэһэн каалым. Онооҕор субъектар бэйэбит испитигэр хайдыһар түбэлтэлэрбит тахсаллар. Россия регионнарыгар былаас күүһүрүүтүн сөбүлээбэт дьон бааллар. Оттон биһиги күүстээх субъектардаах Россия өссө күүһүрэр диибит. Оҥу «үһүс күүстэр» эгин дии-дии утарсаччылар бааллар. Биһиги республикабытыгар Президент салалтата баара суверенитет бөҕөргүүрүн бинр күүстээх мэктиэтэ, механизма буолар. Оҥу саналаан туран, Россия Президенин Ельцини өйөөтохпутуна, бэйэбитигэр өйөбүллээх буолуо. Иннинин диригнин көрүөххэ, норуот дьылҕатынан салайтаран имигэс политик буолабыт ирдэнэр. Оттон ити мордовиннар Президент салалтатыттан парламеннара аккаастаммыта биһиэхэ сабыдыалласпаабатаҕына сатаныр. Атын республика не дьыалатыгар биһиги ороспоппут. Кинилэр Президеннэрэ Гуслянников бэйэтэ дуоһунаһыттан аккаастаммыта итиннэ улахан оруолу оонньоото быһыылаах. Мордовияҕа былаас инэн утаҕа олус ыарахаттык олорбута. Оттон биһиэхэ политическай быһыы-майгы биэ турукпутаах, суверенитеппыт тыһыгар ыалдьар иһин баһыйар. Биһиги Президеммит норуотун итэҕэлин биэтэк толоро олорор. Бүтэһиктээр, норуоппун, дьоммун-сэргэбин итиэлэри барытын үчуоттаан, толкуйдаан, референдумга кыттаргытыгар ыҥырабын.

Тамара КОРЯКИНА көпсэтта.

(«Саха сирэ» хаһыаттан).

Куолаһтааһын бюллетеннарын образецтара хаһыат аныгыскы нүөмэригэр бэчээтэниэхтэрэ.

Муус устар 25 күнүгэр ыытыллар Бүтүн Россиятаабы референдум саха дьоҥун дьылҕатыгар биитэр үчүтэй, биитэр куһаҕан эрийиэхтээх буолар чинчилэннэ дии саныыбын. Өскөтүн Борис Ельцини утаразыт, кини хотторор түбэлтэтигэр биһиги баарасуоҕа балтараа саастаах эдэр суверенитеппытын

Президени өйүүбүн

мулчу тутар кутталлаахпыт. Президени утараччылар Федеративнай дуогабары саҥа Конституцияҕа киллэрбэт тыһыгар тыгу да кэрэйиэхтэрэ суоҕа. Оччотугар Саха сирэ, кини баайа-дуола бүтүннүүтэ Россия бас билиитигэр киириэҕэ. Президени өйөөһүн—бу республикабыт улахан көҥүлүн көмүскээһин.

Онон быстах саҥаанан, сыана ыараханынан эгин салайтарбакка, нэскилбитин, Сахабыт сирин сайдыытыгар быһаарыллаах кэм калбитин дириҥник эйдөөн-саныан. Бүтүн Россиятаабы референдумга активнайдык кыттыахха.

Егор ГАБЫШЕВ,
Чурапчы с.

1993 сыл кулун тутар 21 күнүгэр народнай депутаттар съеэтэрэ үлэлиир кэмнэригэр Москваҕа.

(РИТА—ССТА).

Ат спордун сайдыыта

КЫЛААБЫНАЙА, ДЬОН-НОРУОТ БИЬИРИИР, КЭТЭЬЭР

Ат сүүрдүүтэ – былыргыттан сахалар бинир сөбүлүүр оонньуулара. Өбүгэ саҕаттан сайдан, салҕаван күн бүгүҥүэр диэри тиийэн кэлэн эдэрдини-эмэҥнини бары таптыыр спорбут бинир көрүҥүнэн буоллаҕа. Сахалар жиппэр мингэлэригэр, нолүнэр көлөлөрүгэр жалдьы болҕоҥтолоохтук сыһыаннаһаллара, оттон быһымах атахтаах сүүрүктэр, салликтэр, дьоруолар дьон ортотугар кинн кэҥэлгэ сылдьаллара, Саха сирин кинн оройуоннарыгар ат спордка кинэгинк сайынна. Ханғалас, Нам, Амма, Мэҥэ-Хаҥалас, Уус-Алдан оройуоннара утумнаахтык дьарыктанар буоллулар, республикаҕа кинэгинк биллэр сүүрүктэри эрчийэн таһаардылар.

Биһиги оройуоммутугар от спордутын урукку өртүгэр Эрилик Эристиин аатынан, Карл Маркс аатынан уонна «Чуранчы» совхоздар балачча дьарыктана сылдьыбыттара. Кэлин хаһаайыстыбалар ыһылланнар, онуоха эбии сут-күрааҥ дьиллэр адаҕыйаннар сэкэрилибэт да буоллаҕа, умнуута да хаалла. Сүүрүктэри тутуу, кинилэри кытта бодьуустаһыы, конькүҥүэлэри тутуу, о. д. а. үгүс ороскуотаахтара биллэр. Кырдьыганан эттахха, барса суоҕа чуолкай. Аны ыраас хаанналах сүүрүктэри атын сирдэртэн атылыаҕыҥа төһөлөөх үп-мас кутуллар этэй!

Оттон биллигин үчүгэйдик толкуйдаан, аттарынан ити атылаһыллыбыт сылгыларбыт төрүөхтэрин атылыыр буоллахпытына, ороскуоттарын бэйэлэрэ оборуҥуохтарын сөп этэ. Эдбэх ороскуоту көрсөн тэринэн баран, кэлтэгэй харчыта суох ыһан кэбиһэр табыллыбат. Биллигин даҕаны Хатыҥыга, Хадаарга, Болугуруга, Сылаҥҥа, Мугудайга сүүрүктэри нитэн туруораллар. Кинилэр өбүгэлэрбит былыргы оонньуулара сылгыыр үтүө баҕалаахтар. Ол эрээри оройуону сүрүннээн олорор биллигин салайааччылар көҥүлэзбэттэр диэххэ наада. Оҥу быйылгы саһыы сүүрүҥү ыытарбатахтара даҕаны төлөрү көрдөрөр. Тыа хаһаайыстыбатын управлениета, кини специалистэра болҕомтолоруун ууруллара эрэйиллэр. Онуоха ыһахтаах соҕус бөдөҥ тэрилтэлэр үп-харчы бөппуруоһугар көмөлөһүүлэрин тэрийиҥҥэ эмиэ суолу-иһи тобулуохха. Холобур, бу күрэхтэһиилэргэ туораттан биир солк. көмөтө суох сырыттыбыт. Төһө даҕаны отуннаҥ, маһынан кыйчыттаран олордорбут оройуоммут аатын аҕаттахпыт, республика бастыҥ сүүрүктэрин кытта илин-кэлин түсүһэр кыахтаах аттардаахпытын көрдөрдохпут дии. Итинн таба өйдүүрбүт олус наадалаах.

П. А. Ойуунускай төрөөбүтэ 100 сыла туолуутугар республика кинн оройуоннарын сүүрүктэрин улахан күрэхтэһиигэ ыытыллара быламмаһар. Онно уопсай ороскуота 8 мөл. солк. тэҥнэһиэх курдук. Итиннэ бэлэмнэнэн Уус-Алдан, Амма, Таатта оройуоннара бэйэлэрин истэриигэн саалы сүүрүүҥү ыыттылар. Оннво, холобур быһыытынан аҕаллахха, уус-алданнар биринскэ 1 мөл. солк. оонньоттулар. Ол иһин биһиги сайынгы күрэхтэһиигэ эрдэттэн бэлэмнэнэрбит наада. Онуоха сүүрүктэрдээх бары нэһилиэктэр ыытталларын сөпкөһүүхтэх. Онуоха үп-харчы өртүнэн хаһаайыстыбаларга көмөлөһүөххэ. Баайыллыы, эрчийиигэ хайдах тэриллэри эрдэттэн толкуйдуохха, субэлэһиэххэ. Саас эрдэ хаһаайыстыбалар инки ардыларыгар күрэхтэһиини ыытарбыт табыгастаах буолуоҕ этэ. Ол кэнниттэн үчүгэй сүүрүктэри сүүмэрдээн обуобай көрүүгэ-истиигэ, эрчийиигэ тутуохха наада.

Таатталга ыытыллыахтаах сайынгы күрэхтэһиигэ оройуоммут аатын-суолун түһэн биэрбэт курдук балаһыанан үлэни эрдэттэн ыытыаҕыҥ. Улахан түһүлгэҕэ тиийэн кутуруика соһулламмыт сирэ-буору кымыстыырбыт сүрэ бэрт буолааран. Эрдэттэн дьаһанахпытына биһиэхэ да сүүрүктэр бааллар, онуоха тэрээһиигэ эрэ кыаллыан наада. Бу оройуон нэһилиэҥньэтин баҕата. Оҥу оройуон салалтата олохтоохтук толкуйдаан, субэлэһэн сөптөөх дьаһалы ылыныахтарыгар баҕабытын этэбит.

Тимофей НОГОВИЦЫН,
Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии ветерана, үс бойобуой орден кавалера,
Михаил ТОЛСТОУХОВ,
ССРС Государственнай бириэмийэтин лауреата, Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ,
Николай ТЕРЮТИН,
Российскай Федерация норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ,
Николай ПЕРМЯКОВ,
«Мугудай» сылгы заводун сылгы интитигэр старшай зоотехнига, «Бочуот Знака» орден кавалера.

Курскай хаҕаласка сымыыты уонна кэтэр этин онгорон таһаарыыны элбэтэргэ бастыҥналлар. Уустук экономическай усулуобуйаҕа идэтинн хаһаайыстыбаларга былыр проблематын быһаарыы ситистилэр.

Сиимокка: «Курскай кэтэр фабрикатын специалистара Н. Гуподова уонна Л. Пивичкина хаһаайыстыбаҕа үлэ-хамнас хаамыытыттан астыналлар.

О. Сизов фотота.

(РИТА—ССТА).

БУХГАЛТЕРИЯ АЗБУКАТА

Эһиэхэ, фермердэргэ

«Саҥа олох» хаһыат 39 №-гэр бааһынай хаһаайыстыбатын учуотутар-отчуотунаһыгар сүрүн хаппык докумуоннар туттуллалларын туһунан бастаҥы бэчээтэммитэ, Аны бааһынай хаһаайыстыбатыгар баай-дуол учуота хайдах ыытыллыахтааҕар тохтуубут.

Бааһынай хаһаайыстыбатын сүрүн баайынан буоллаллар: сир, сиргэ араас суол олордуулар, олоророго, үлэлиигэ, сири нүөлсүтүүгэ анаммыт уо. д. а. тутуулар, сүөһү, техника, транспорт, оборудование, инвентарь, туттар сэп-сэбиргэл, хаһаайыстыбаҕа тутуллар атын да тэриллэр. Балар учуоттара уонна олорго уларытыллар чуолкайдык, хайдах баарынан учуокка көрдөрүллүөхтээхтэр.

Саҥа тэриллэр бааһынай хаһаайыстыбата совхоздан арахсарыгар пай быһыытынан бэриллибит баай-дуол анталаах, эбэтэр испиһэктээх буолуохтаах. Онно мал-сал, баай-дуол аата-суола, ахсаана, балансовай уонна эргэрнтин (износун көҕүрэппит кэнниэ) сыанатынан төһө буолара ыһыллар. Маныаха бнэрбит уонна ылбыт хаһаайыстыбалар өртүлэритгэн илин баттанара, бэчээт ууруллара булгуччулаах.

Оттон саҥа тутуулар уонна атыылаһыллыбыт объектар ахсааннара, олор сыаналара төлөбүр докумуонугар (платежнай поручениеларга, счет-фактураларга, чектэргэ, табаарынай-транспортнай накладнойдарга) олоҕуран онгоһуллаллар. Өскөтүн бэйэ-күүһүнэн тутуллар үлэҕэ киирбит тутуу араас көрүҥнэрэ, улахан сүөһү, өр сыллаах олордуулар, суох уонна да атын объектар баар буоллахтарына, олор учуонка байаларын дьиҥнээх, төһө үп ороскуоттаммытыттан тахсар сыаналарынан (өскөтө ол түмүллүүтүгэр аналлаах учуот баар буоллаҕына) эбэтэр эмиэ олор (тутуу, мал-сал, сүөһү) төһө сыаналаахтарыгар бэрэбиркалээммит (экспертизэй) сыаналарынан киллэриллэллэр.

Сүрүн туттар тэриллэр кимиэхэ эмиэ бэриллиэхэ, тэриҥ эбэтэр алдьанан, эргэрэн уонна да атын биричиинэлэриннэн суох буоллахтарына олорго түстээх докумуон ирдэмнэр. Ол эрээри учуоттаах таһаарыллалларыгар бэлэтээһин сын бинр оҥоһуллар. Оттон автомашина, трактор, прицептэр араас көрүҥнэрэ, атын да техника учуоттан уһуллуута ороЙуонналаҕы госсельхозтехнадзортан эбэтэр госавтоинспекциттан уһуллубутун туһунан докумуоннаах уонна нүөмэрэ туттарыллыбыт буоллаҕына оҥоһуллар.

Пай быһыытынан кэлбит сүрүн туттар тэриллэр, сир, туора тэриллэриннэн тутуллубут объектар, атыылаһан киллэриллибит мал-сал араас көрүҥнэригэр уопсай бинр аналлаах киниги үлэлэтиллэр. Киниги үс разделлаах: сир; сүрүн туттар тэриллэр; үлэҕэ туттуллар жатырыйааллар, от-мас, комбикорм, сапаас чаас.

Бу этиллибит разделларга тус-туһунан киниги-лэри ahan үлэлэтиэххэ эмиэ сөп. Сир туһунан учуокка, сир иэнэ хаппык докумуоннга олоҕуран бэриллибитин ыйан туран оҥоһуллар. Маныаха сир хаппык бас билиҥгэ турарын арааран ыйыллыахтаах: бэйэ чаһынайа дуу, хаһаайыстыба бас билиҥтигэр анаммыт туттар сир дуу. Бу разделга бастатан, суруллар: сири чаһынай бас билиҥгэ биэрингэ эбэтэр арендалааһынга олохтоох дьаһалта актата эбэтэр дуоҕабара (или баттаммыттарын кэнниттэн). Калиҥҥи уларыйыылар (сири арендаҕа эбии ылыы, атыылаһыы, атыылааһын, о. д. а.) буолбут кэмнэриттэн, докумуоннар киирэр бэрээдэктэриттэн суруллан, учуоттаһын ыһаллар.

Сир уопсай иэнин (бэйэ бас билэрэ, арепда) таһыынан 1 уонна 2 разделларга отчуоттуур сылга тыа хаһаайыстыбатын бородуукуйаларын ылыыга сир иэнэ хайдах быһыылаахтык, төһө кэмэйдэх туһаныллыбытын ыйыллар баайыыга, хаалбыт сир, өр сыллаах олордуу, ходуһа, мэччирэҥ, тыата-ойуура, уһаайба сирэ. Ити туһаанаах сыл сэтинньи 1 күнүгэр туруҕунан суруллар, отчуоттанар. Бу кэмтэ быстах туһаныыга бэриллибит сир баар буоллаҕына, ол эмиэ ыйыллар.

Бэлэмнээтэ
Дарья НИКИТИНА.

БАЛАҔАН ААЙЫ БҮГҮҮ— ТЫА СИРИН БҮГҮҤҤҮТЭ БУ ЧУҢКУЙУУ

ЭДЭР ИИЭ САНААТА

Кыра учаастак дьонун психологията букатын атын эбит. Дьэдэриттэн уонна үлэлиттэн атыны билбэттэр. Кулууп үлэлээбат, туох да дьаһал ыытыллыбат. Саатар, телевизэр-быт сүүн көрдөрбөт. Биир латырбыт Марианнаны көрөөрү ыалга мустар этибит. Бу иннинэ улахан бөһүөлэккэ олорбуппут, сүрдээх сэргэх этэ. Нэргэнним дойдута буолбатаҕа уонна атын сиргэ олорор ыһахтаахпыт эбит буоллар (кини ииһэллит, онон манна айыахтарын кытта өйөһөн сылдьаары гынар) манна букатын кэлиэм суоҕа этэ. Чуҥкуйабын, дьонун иэдуһаларын өйдөөбөппүн, икки идэлэхпин да, манна миэхэ сөптөөх үлэ суох. Быһата, дьэн түөрт эрдиин маньыбын.

СУЛУМАХ ЭР КИЬИ КЭПСИЙР

Сааһыы ыраатта. Биирдэ кэргэнэзна сылдьыбыта да олохпут табыллыбатаҕа. Биллигин айыахтарбар сыстан олоробун. Үлэбиттэн атын хаппа да сылдьыбаппын. Бөһүөлэккэ бөһиэхэ сөптөөх туох да дьаһал ыытыллыбат. Дьахталлар тугу эрэ тэриһэллэр быһыылаах да, онно биһиги курдук дьон тугу да гынара суох, эдэрдэр үнкүүллүүллэр, ол саастыгы эмиэ аастыт дьоммут. Саас, күһүн булгуубун, бинрдэ эмит табаарыстарбар сылдьабын. Оттон атын кэмгэ дьиэҕэ олоробун, быстах-остох үлэни толоробун.

х х х

Ити курдук, хас биирдии киһи таныттан көрдөххө, улахан кыһалҕата суох олоҕо иска киирдэххэ, элбэх эрдэхтээх. Ол хаһнас кырата да, ас-таҥас да кырыымчыга буолбатах— дууһа муунтуйуута. кураанахсыйыыта.

Нэһилиэнньэ хас биирдии ааҕатын интэриэһин хайдах учуоттуулларын туһунан ыытала'ныбар Хонтоҕо сельсовет Сэбиэтин секретара П. М. Аргунова нэһилиэнэ баар общественнай тэрилтэлэр үлэлэрин билиһиннэрдэ.

Манна барыта 8 общественнай тэриллэни үлэлиир— дьахтар комитета, спорт федерацията, ветераннар сэбиэттэрэ, нибэлиаттэр уонна кыамматтар обществолара, саастарын ситэ илик оҕолор дьыалаларынан дьарыктанар комиссия, табаарыстыы суут. Балартан сорохторо хаппык эмэтиҥ үлэлиллэр. сорохторо, холобур, табаарыстыы суут, кумааҕыга эрэ сылдьаллар. Дьахтар комитетын Парасковья Михайловна бэйэтэ салайар. «Эркээйи» программаны олохҕо киллэриигэ үлэни саҕалаабыттар. «Дьүөгэ» кулуубу тэрийбиттэр. Бөһүөлэккэ ыытыллар культурнай дьаһалларга—дьахталлар төбүү күүстэр.

Иккис балачча үлэлиир тэриллиннэн И. И. Захаров председателлээх спорт федерациятэ буолар. Тэрилтэлэр икки ардыларыгар волейболга, мас тардыһыытыгар, дуобакка, саахымакка күрэхтэһиилэр ыытыллыбыттар,

Николай Гаврильевич Пестерев председателлээх ветераннар сэбиэттэрэ 268 ырдьаҕайы түмэр. Сэбиэт, сүрүннээн, кырдьаҕастар сирдэхиилэрин бөппуруоһуиан, олохторун-дьаһахтарын усулуобуйатын чэпчэтиннэн дьарыктанар.

Михаил Петрович Филиппов нибэлиаттэр обществоларын үлэтин иилиир-саҕалыыр. Эмиэ социальнай көмүскэллээх буолуу боппуруоһун күүскэ туруорсаллар.

Кырыы сирга тэнгиэххэ үлэ, биллэн турар, элбэх. бөһүөлэк сэргэх. Ол эрээри ити дьаһаллар хас биирдии араҥа духовнай наадыйыытын толуйаллар диирга кэрэгэй. Ханна баҕарар буоларын курдук, инники күөҥгэ дьахталлар сылдьаллар. Кырдьаҕастар, сулумахтар, сааһырбыттар, нибэлиаттэр, о. д. а. араҥалар дууһаларын кыһын таарыйыы, кинилэри активнай олохҕо көҕүлээһини манна да кыаллыбат. Олохҕо бэйэ интэриэһин сүтэрни сыһа мунутахсыйыыга тиэрдэр. Оттон, этэрэ дылы, бурдугу да үүниэриэххэ, ырыаны да ыллыахха наада эбээт. Кини барахсан айылгыта, айыллыбыта ону буоллаҕа.

М. СИДОРОВА.

Хаһыат аналлаах таһаарыыта

СҮБЭҺИТ

САЛС уонна АТАХ ТАҢАҺА

Атах таҥаһын уу өппөт гына хайдах өңөруохха сөбүй (булка, о. д. а. кэтиллэр сайыыкыларыгар)? Литр аҥара лүөн арыытын сылытыллар уонна онно биир ньуоска уулаабут буоскалары, биир остолобуой ньуоска мас сымалатын иһиннэ биир мөстөөн хаппык эмэ сыаны эбии кутуллар. Ол булкадаһыгы сойуппакка эрэ атах таҥаһын сотуллар уонна үчүгэйдик иҥэриллэр.

Үлэҕэ кэтиллэр бачыыҥканы илиибэтин диэн парафин сууралыыбыт бөһөҥҥөнөн хаста да сотуллар.

Тирии атах таҥаһа өлүс илиибэтин ааҕатыгар ыналлаах маас өңөһүллэр: 20 г бараан сыатын 30 г балык арыытын ыытта холбуу буһарыллар уонна атах таҥаһын сылыта түһэн баран иһии ити маҕыһан сотуллар.

Атах таҥаһын маҥыан састаабынан оҕуруохтуохха сөп. 2 өлүү касторовай арыы уонна 1 өлүү буоска. Булкаабы уулларан баран атах таҥаһын тириитин сотуллар. Ол кэнниттэн атах таҥаһын кураанах шерстяной тирэҕэккэнэн ыраастаныллар. Хара льүҥүнээх атах таҥаһын ыраастыырга 1 өлүү куруниһук эбиллэр.

Өссө маныык састаабы баланнаххэ сөп:

—10 өлүү буоскаҕа 40 өлүү балык сыатын ыытта булкуйа-булкуйа уулларыллар, 60—70 кыраадыс буоллаҕына. 3 өлүү скипидары, 20 өлүү глицерини, 1 өлүү бууру уонна атах таҥаһын дьүһүнүттэн көрөн 10 өлүү кыраскыны эбиллэр;

—2 өлүү парафин, 3 өлүү буоска, 1 өлүү нафталь;

—50 өлүү лүөн арыыта, 50 өлүү бараан сыата уонна 1 өлүү скипидар.

Атах таҥаһын кремнэн надиоллаҕо иккиттэн итэҕэһэ суох, ордук кичэйэн уллуҥ атах таҥаһын үөһээ өртүгэр тутталлар сирии оҕуруохтаналар. Хаппыт кытаанах атах таҥаһын балык сыатынан биитэр касторовай арыынан оҕуруохтанар. Сиигирбит атах таҥаһын касторовай арыынан эрэ, оччоҕуна куурдаҕына дабаны сымнаҕас буолар.

Замшевай атах таҥаһын наһатырыыһай испиртдээх ууга илитиллибит тирээккэнэн сотон ыраастанар, ол кэнниттэн эрэһиннэ суоҥканы биитэр олус чараас наждантаах кумаабынан.

Былыа ыраастаммыт замшевай атах таҥаһын паар үрдүгэр тутар үчүгэй —оччоҕо түүтэ көбөр.

Муус тоҥот, халтараан камгэ атах таҥаһын уллуҥар уонна хобулугар кэтит лейкопластырь баланатын сыһыардахха халтарыйар куттал биллэрдик аччыан сөп. Оттон пластиковай уллуҥга—ойо быһыы ойуулары. Онуоха электропаяльник уһугун оннугар алтан туруупканы угуохха уонна ол итийбит уһугунан сиэтиэххэ.

САЛС уонна АТАХ ТАҢАҺА

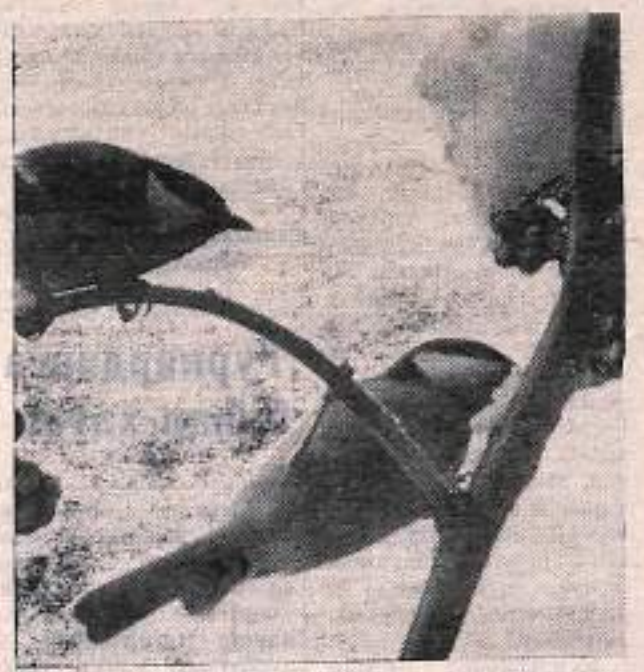

ПАРНИК, ТЕПЛИЦА МИЭСТЭЛЭРИН ТАЛЫЫ

Парниктар, теплицалар миэстэлэрин сөптөөхтүн талыыттан оҕуруот аһын ситиһиилээхтик үүнэрин удаһан тутулуктаах. Тутууга үрдүк, кураанах, соҕуруу эбэтэр соҕуруулуу-илии диэки кыра соҕус иҥнэри, хотуттан тыал үрбэт учаастагын талыахха наада. Парник умуһаҕа сир тымырын уутуттан 50-70 см чугаһа суох буолуохтаах.

Анар өртүнэн кэлтэчи түһэр хоруобуйалаах теплицалар илиитэн арҕаа диэки ыһолбоччу тутуллаллар. Оттон икки өртүнэн түспүт хоруобуйалаахтары соҕуруттан хоту диэки ыһолбоччу тутар өрдук. Парниктар илиитэн арҕаа диэки соҕус ыһолбоччу илии диэки 10—15 кыраадыс хадыҥчы оҥоһуллаллар.

КӨҺҮЭЛЭРИ БЭЛЭМНЭЭҺИН

Рассадаланар үүнээйилэри көһүйэлэргэ эрэ үүнэрэллэр. Киинилэр буордарын састаабыттан рассада хаачыстыбата быһаччы тутулуктаах. Кырыс буора элбэх көҥүйэ наһаа чиҥ, салгын, уу киирэригэр уонна үүнээйи силиһэ сайдарытар куһаҕан буолар. Онон көҥүйэ буоругар кырыс буор 15—20 бырыһыантан ордуо суохтаах. Ыһах сүөһү ноһуома 10 бырыһыантан тахсыбата уонна соломото, көөбүлэ суох буолара наада.

Көҥүйэлэри оҥорорго биһиги усулуобуйабытыгар маныык былаанһыктар ордук табыгастаахтар:

1. 5 биидэрэ торф эбэтэр торфалаах компост, 3 биидэрэ кунус, 1 биидэрэ ыһах сибиһэй ноһуома уонна 0,5 биидэрэ күл.

2. 4 биидэрэ кунус, 1 биидэрэ парник буора (кырыс буордаах кунус ордук) уонна 0,5 биидэрэ ыһах сибиһэй ноһуома.

3. 7 биидэрэ кунус, 0,5 биидэрэ ыһах сибиһэй ноһуома, 0,5 өлүү туой, эмиэ итиччэ өлүү үҕ

ХАППЫЫСТА РАССАДАТЫҤ ҮҮНЭЭЙИЛЭРИ

Бородууксуйатын эрдэ ыларга аналлаах хаппыыста рассадатын үүнэрэригэр талыллыбыт бөдөҥ сиэмэни муус устар 5—10 күннэригэр дьаһыытарга ыһыллар. Хойутаан ситэр хаппыыста сиэмэтин муус устар 15 күнүттэн ыам ыйын 15 күнүгэр диэри парниктарга биирдии-иккилии күнү кэтэ-кэтэ ыһыллар. Ол кэһэргэ бириэмэни аттарарга табыгастаах. Үүнээйилэр быгыахтарыгар диэри парник температурата 18—20 кыраадыс итии буолуохтаах. Быһаллар эрэ парниктар араамаларын саппыт хостоөх мааттар ыллыллаллар, салгылатыы күүһүрдүллэр, температураны 6—8 кыраадыска түһэриллэр. Маннык режиим 4—5 хонукка тутуһуллар. Кэлин температура күнүс 11—16, түүн 8—10 кыраадыс итии буолара ситиһиллэр. Ол кэнниттэн үүнээйилэрэ 10—12 хонугунан көһөрүллэр.

Эрдэ бородууксуйаны биэрэр «Номер первый» хаппыыста үүнээйилэрэн көҥүйэлэргэ олордон баран парниктарга муус устар 25 күнүттэн көһөрүллэр, оттон «Слава» хаппыыстаны муус устар 28 күнүттэн ыам ыйын 3 күнүгэр диэри. Барыа атын суортаах парниктарга ыам ыйын 5 күнүттэн бэс ыйын 15 күнүгэр диэри уонна сырдыгы аһарар ылеҥалаах кармастарга ыам ыйын 15 күнүттэн бэс ыйын 5 күнүгэр диэри көһөрүллэр.

Хаппыыста рассадатын үүнээрингэ киинин тымныыттан харыстыырдааҕар ититтэн харыстыыр ордук наадалаах. Көҥүйэлээх рассадаҕа уунуу садэхтик, ол оннугар элбэх соҕустук кутуллар. Уунуу кутуу кэнниттэн парниктары салгылатыллар. Рассада маҥнайгы кэрдиистээх сэбиргэҕэ быктаҕына, ыһах сибиһэй ноһуомун 10 төгүл элбэх ууга суурайан баран 1 г марганцевокислай калийы эбэн эбии аһатыллар. Аһаҕас сиргэ көһөрүөх 10 хонук иннинэ 30—40 грамм аммиачнай селитраны уонна 150—200 грамм күлү 1 биидэрэ ууга суурайан иккиһин эбии аһатыллар.

Маҥнайгы аһатыы кэнниттэн рассада үүнээйилэрин быыстарынан күлү кытта кунуччаах буор былаанһыгын (1 биидэрэ буоҥка 200—300 г күлү былаан) кутан үүнээйилэр төрдүлэрин көмүллэр. Рассаданы аһаҕас сиргэ көһөрүөх 8—10 хонук иннинэ тас салгын температуратыгар үөрэтиллэр. Маҥнай парник сабыытын ыра-кыратык аһан элбэхтик салгылатыллар, онтон араамаларын 4—10 чаас устатыгар бүтүннүү аһыллар. Кэнниккитүүниэри да аһыахха сөп. Көһөрөр күнүгэ уунуу үчүгэйдик кутуллар.

ПОМИДОР

Сиэмэни муус устар 5 күнүттэн 10 күнүгэр диэри хопполорго ыһан баран, бытыгырыар диэри теплицаҕа туруоруллар. Иҥнэҕэ парниктарга муус устар 15 күнүттэн ыһыллар. Парник биир арааматын аһыгар эрээтэрин 5-тии см арыттаан 15 г сиэмэни ыһыллар. Ити курдук биир араама аһыгар ыһыллыбыт сиэмэ үүнээйилэрин кэнники көҥүйэлэргэ көһөрөн баран 8—10 араама аһыгар олордуохха сөп. Сиэмэни парниктарга ыһыы кэнниттэн температура 20—25 кыраадыс итии буолара ситиһиллэр, оттон үүнээйи быгыраан истэҕинэ, онуу 10—12 кыраадыс итиитэ диэри түһэриллэр. Нэдиэлэ кэнниттэн температура күнүс 18—20, түүн 8—12 кыраадыс итии буоларын хаачыйыллар. Помидор рассадатын ыһыллыбытын кэнниттэн көҥүйэлэргэ көһөрүү 15—18 хонон баран ыытыллар.

Үүнээйилэри көһөрүөх иннинэ тас салгын граамм аҥардыыта гранулированнай суперфосфаты кутан баран, ону кырыстаах буорунан биир сантиметр хаалыҥ гына сабыллар. Көһөрүү бүтэҕинэ, сылаас уунуу кутуллар уонна парник араамаларын маатталарынан сабыллар. Парник температурата күнүс ыраас күнэгэ 18—20, былыкка 15—17 кыраадыс итии буолуохтаах, түүн 8—10 кыраадыска диэри намтатыллар.

Помидор рассадата суукаҕа 12 чаас устатыгар сырдыкка наадаһар. Ол иһин маатталарсыарда 8 чааска аһан баран, киэһэ 8 чаасна сабыллар. Температураны кичэйэн кэтээн көрүллэр.

Үүнээйилэр толору тиллибиттэрэ 5—6 хоммутун кэнэ 1 кубическай метр куҥус буорга 3—5 кг суперфосфаты уонна 4—5 кг мас күлүн быдаан баран үүнээйилэр төрдүлэригэр кутуллар. 20—25 хонон баран помидор рассадатын аһыыр иэннэрэ 15Х15 буолар гына убатан көһөрүллэр. Онуоха биирдии эрээти кете-кэтэ ылар ордук. Кураанахтаммыт эрээт оннугар икки ардыларыгар кырыс буордаах куҥус кутуллар.

Үрүҥнүҥү күөх сэбирдэхтээх мөлтөх сайдыылаах рассаданы көтөр ноһуомун 1:10, ноһуом убаҕаһын 1:5 эбэтэр ыһах сибиһэй ноһуомун 1:8 сууралаһыннарыынан эбии аһатыллар. Ыһах ноһуомун уонна ноһуом убаҕаһын 1 биидэрэ итиинник сууралаһыннарыгар 20—30 г суперфосфаты эбиллэр. Эбии аһатыы нуормата биир араама анныгар 10 л сууралаһын буолар.

ОГУРСУ

Ыһыыга 3 сыллаах сиэмэлэри туһаныр ордук. Сибиһэй (былырыыҥҥы) сиэмэни туһанар буоллахха, ыһыах иннинэ 2 хонук устата 40 кыраадыс итиигэ тутуллуохтаах. Толору астаах сиэмэни 24 чааска суоҕа 0,5 бырыһыаннаах сууралаһыныгар кутан баран, 10—15 хонук устатыгар күнүс 10—18 кыраадыска диэри итии, түүн 0,2 кыраадыска диэри тымныы температураҕа солбуһуннары тутан эрчийиллэр. Араскыламмыт сиэмэлэри түгэҕэр грамм аҥардыыта гранулированнай суперфосфат кутуллубут уонна ону үрдүнэн биир сантиметр хаалыҥ буорунан сабыллыбыт көҥүйэлэртэ олордуллар уонна кырыс буордаах куҥуһунан 1—1,5 см хаалыҥ гына көмүллэр.

Быгыгырыахтарыгар диэри 20—25 кыраадыс итии температура тутуһуллар, быгыгыраабытын кэнниттэн 2—4 хонукка температураны 14—16 кыраадыс итиигэ диэри намтатыллар, ол кэнниттэн 20—22 кыраадыска диэри эмиэ үрдэтиллэр.

Рассаданы үүнээрэр кэм устатыгар 2-тэ эбии аһатыллар. Маҥнайгы аһатыыны үүнээйи иккис дьиҥнээх сэбиргэҕэ тахсытыгар ыһах сибиһэй ноһуомун 1:10 сууралаһыныгар 10 грамм аммиачнай селитраны, 15 грамм суперфосфаты уонна 40 г күлү эбэн ыытыллар. Иккис аһатыыны ити кэнниттэн 10—12 хонон баран биирдии араама анныгар 10-ну литр толору минеральнай уоҕурдуулар сууралаһыннарынан ыытыллар. Маҥнайгы эбии аһатыы кэнниттэн кырыс буордаах куҥуһу кутан сабыллар уонна иккис сабиргэҕэ үрдүнэн угун төбөтүн быһыллар. Уһун астаах суортары быһыллыбат.

Уһаай-баба— сааскы түбүктэр

● ДЬИЭТЭӘҔИ АПТЕЧКА

СЫМЫГ ХАҔЫН ТУҺАНЫҤ

Диатезтаах оҕо олус эрэйдэнэрин ниһэ барыта билэр. Оҥу эмтомп күҥҥүнэн суох оҥорор үгүс түбэлтэҕэ кыаллыбат. Итиинэхэ невролог, академик А. М. Гринштейн манныты сүбэлиир.

Сымыаты уугa буһаран баран, хахтыыгын. Хах уонна сымыт үрүҥүн икки ардыларыгар баар чараас бүрүдэһиннэн араварын хаҕы күн уотугар кууртэ уураҕын. Электроплитаҕа дуу, духовкаҕа дуу-куурдар табыллыбат. 2—3 чаас буолан баран ылан боронуок буолуор диэри үлтү мэлийиллэр уонна оҕо сааһыттан көрөн туһаныллар. Оҕо 6 ыйыттан 1-тэн диэри саастаах буоллаҕына, ити боронуоктан быһах тэбөтүгэр эрэ быычайкааны ылыллар. 1-тэн 2-тэр диэри саастаах оҕону эмтиирэ 2 төгүл элбэх боронуок туһаныллар, оттон 5—7 саастаах тарса сымыт хаҕын аҥарын ылыллар.

Эмтиэх эрэ иннинэ ити боронуокка лимон сүмэһин, аан хаппыланан таммалаллыллар, саамай кыраларга 3—5 хаппыла сөп буолар. Хаппыла ахсаана оҕо сааһа уларытыытыгар сөп түбэһиннэраллэ элбэтиллэр.

Лимон сүмэһинин фабрикаҕа балаһманнытыгар элбэтэр лимон кислотатыттан солбуйар букатын табыллыбат.

Балаһманнаддыбыт эмиэ аһыах иннинэ да, аһаан да баран өһүннэххэ сөп, ону аһаан иэка булкуйар эмиэ сөп. Ити курдук 2—3 ый эмтэнии кэнниттэн диатез сүтэр.

Сорохтор оҕобут сымыытал аллергиялыыр диэн куттаныахтарын сөп. Ол аҕыс—сымыт хаҕа аллерген буолбатах, оттон лимон сүмэһинин састааба реакция кэмигэр бүтүннүүтэ уларыйар, онон эмиэ куттала суох.

Спорт

ДЬОҔУР, САТАБЫЛ ТҮҺҮЛГЭТЭ

Улуучуттар уонна балыксыттар обществоларын чилиэнигэ дьоҕурдарын итиэннэ сатабылларын холоҕон көрөр түһүлгэлэринэн Хайахсыт Кэтит Күөлэ буолла. Онно 16 толору уонна үс ситэтэ суох састаантаах хамаандалар кытаныллар. Манна маллыы Мэҥэ-Хаҥалас оройуонуттан тиийбэ кэлбиттэр. Оройуон чэмпиэттэрэ эбиттэрэ нүрөхтэһии интэриэһин өссө үрдэттэ.

Ойбоҥу тэһии. Манна мээрэйгэ сөп түбэһэр тыа киһи ойбоҥу ким түргэнник алларбыт кыайыллааҕынан буолуохтааба. Онно барыта 16 киһи кытынна. Хайахсыт 2-с хамаандатын чилиэнэ К.К. Лукин киһи ойбоҥу 10 мүн. 17 сөк. тэһэн кыайыллааҕынан таҕыста. Иккиһи В. Т. Окороков 12 мүн. 49 сөк., үсүһү Л. Л. Тарасов 13 мүн. 28 сөк. алларааннар (иккиэн мэҥэ-хаҥаластар) ыллылар.

Чэйи оргутуу. Бу көрүҥнэ түргэн туттуу, сатабыл элбэҕи быһаарда. Оройуоннааҕы киһи балыһаттан А. А. Птицын 16 мүн. 35 сөк. оргутан кыайыллыаҕынан буолла. Иккиһи Хайахсыттан А.В. Филиппов (17 мүн. 15 сөк.). үһүс уонна төрдүс миэстэлэри иккиэн тэҥ бирэмээлээх (18 мүн. 30 сөк.) «Агропромстрой» МПМК-тан И. И. Варлаамов, Хатылыттан А. И. Константинов үллэһиннилэр.

Күһуурдааһын. Бинир чаас иһигэр ким элбэх балыгы ылбыт кыайыахтаах этэ. Онуоха 23 кг 700 гр. балыгы ылбыт Мэҥэ-Хаҥалас оройуонун хамаандата (капитан П. П. Андреев) кыайыллааҕынан буолла. Иккиһи 19 кг 350 гр. булгаабыт оройуоннааҕы киһи балыһа хамаандата (капитан Е. А. Марков), үсүһү 15 кг 330 гр. балыктаах Хайахсыт 2-с хамаандата (капитан К. К. Лукин) ыллылар. Итиэннэ иккилии миэстэҕэ «Агропромстрой» МПМК-тын (В. И. Хоютанов), Хайахсыт 1-кы (Н. Н. Протасов) хамаандалара таҕыстылар.

Сыыл ытыыта. Манна үс киһи 50 м сыалга 16, 12 калибрдаах булт саалараннан уонна 12 калибрдаах автомат саанан ыттылар. Онно 16/58 очколаах (бастакыта доруобунньугун ахсаана, иккиһэ очкота) Мэҥэ-Хаҥалас оройуонун хамаандата бастаата, иккиһи «Агропромстрой» МПМК-тын (16/49), үсүһү Хадаар нэһилиэгин (16/41) хамаандалара ыллылар. Биирдиилээн нүрөхтэһиигэ МЦ-21—12 автоматынан ытыыга Мэҥэ-Хаҥалас оройуонуттан И. А. Бурнашев (7/29) кыайда. Иккискэ «Агропромстрой» МПМК-тан С. С. Алексеев (7/21), үһүскэ сибээс оройуоннааҕы узелыттан И. Г. Григорьев таҕыстылар. Аны икки уостаах 12 калибрдаах сааҕа С. С. Герасимов (Хадаар) кыайыылаабынан буолла. Иккиһи В.В. Сивцев («Агропромстрой» МПМК-та), үсүһү Н. С. Захаров (интернат-оскуола) ыллылар. Оттон 18 калибрдаахха Н. П. Давыдов (Хадаар) тэҥнээһини булбата. Одьулуунтан Я. Я. Лавров иккис, оройуоннааҕы киһи балыһаттан М. Г. Платонов үһүс буоллулар.

Булчуттар уонна балыксыттар обществоларын аллы сүһүох хамаандаларын икки ардыларыгар күрөхтэһиигэ 13.5 очколаах «Агропромстрой» МПМК-тын коллектива бастаан, быйыгыттан саҥа олохтомхут көнөрүллэ сылдьар күбөгү ылла. Иккиһи Хайахсыт 2-с, үсүһү Хайахсыт 1-кы хамаандалара ыллылар. «Саамай эдэр кыттааччы» биһирэбил биринниэн Хайахсыттан Саша Поисеев. «Кырдьаҕас кыттааччы» биринниэн Мэлдьахситтэн В. Е. Тарабукин бэлиэтэнилэр. Кыайыылаахтар грамоталарынан, дипломнарынан, сыаналаах бириистэринэн наҕараадаланнылар.

Күрөхтэһиигэ «Агропромэнерго», суолу тутар-өрөмүөнүүр хозрасчетнай участак, оройуон киинин дьаһалтата, тыа хаһаайыстыбатын управлениета, «Агропромстрой» МПМК-та, «Урожай» спортивнай общество, «Дабаан» дьоҕус тэриллэ, Хайахсыт нэһилиэгин дьаһалтата харчынан уонна сыаналаах бириистэринэн көмөлөстүлэр.

Петр КОРКИН,
общество бырабылыанньатын председателэ.

ЭҔЭРДЭЛИИБИТ!

Күндү бырааппын, тапталлаах таайбытын, убайбын Семен Николаевич БОРИСОВЫ 55 саастаах туоллар кэрэ-балаҕан күнүгүнэн эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт тумуу да туһунар түйгүн доруобуйатын, биллиэнги ыарахан намгэ саастыылыы сайаҕас санаалы, үлэҕэр ситиһиилэри. Сир симэҕинии биэс кыталык кыргыттарыгар, икки тапталлаах сиэнэрин мөлдьөн эн таскар үлэлии-үөрэҕэ сырыттынар, күүс-көмө буоллуннар.

Эдьиийиҥ Федора, балтыларыҥ Катя, Люба, бырааттыҥ Кэнчээри.

Турнирдарга буһан-хатан

Покровскайга нуучча дуобатыгар үөрэхэлээччилэр республикатаабы фестивалларэ буолан аастылар. Онно барыта 68 спортсмен кыттынна, ол иһигэр Чурапчыттан 9 дуобатчыт. Улахан саастаахтар бөлөхтөрүгэр биһигиттэн спорт маастарыгар кандидат Рома Федоров үһүс миэстэни ылан, бэйэтин үрдүк спортивнай таһымын эсэ төгүл дакаастаата. Обургу оҕолор күрэхтэһиилэригэр спорт маастарыгар кандидат Рома Габышев дириҥ теоретическай билиилээҕин көрдөрөн кыайыылаабынан буолла. Эмиэ бу бөлөххө чурапчылар биир дуобатчыныт Андрей Эверстов төрдүс миэстэни ылла, онон бастакы разряд нуорматын очко аҥарыынан эрэ кыайбата. Хамаанда саамай эдэр кыттааччыта Юля Поселькская начальнай кылаастар кыргыттарын илиилэлии түсүһүүлэригэр кыайыылаабынан буолла. Киһи уонна Ваня Попов иккис разряд нуормаларын толордулар.

Ити кэнниттэн Дьокуускайга үөрэхэлээччилэр «Дьиҥти дуобанка» хамаанданан күрөхтэһиилэрэ буолла. Онно Ганя Колесов, Ваня Туркин, Серёжа Новгородов уонна Таня Богимова (барыларыгар кандидаттар) састаалтаах чурапчылар сүүмэрдэммит хамаандалара республикаҕа чемпионаата. Хамааныны Саха Республикатын үтүөлээх тренерэ Н. Н. Кычкин эрчийбитэ. Биһиги оройуоммут иккис хамаандата эмиэ куһаҕана суохтук кыттан, үһүс бириистээх миэстэни ылла. Манна Рома Габышев бастакы дуоскаҕа иккис буолла. Саша Филатов иккис дуоскаҕа бастаата.

«Дьиҥти дуобанка» Бүтүн Россиятаабы фанаала биһиги оройуоммут сүүмэрдэммит хамаандата Саха сирин спортивнай чааһын комуһуоҕа.

Григорий ВЕТРОГОН,
тренер.

Биһиги нэһэбит, эбэбит Быганова Александра Алексеевна өлбүт, ыарахан күнэгэбиттэр күүс-көмө оҥоһуут тэрилиппит дьаһалтатыгар, дьонтуар-сэргэтигэр, эдьиийдэрбитигэр Хохлодоева Вера Никаласиһаҕа, Монастырева Аграфена Ивановнаҕа, Макарова Мария Ивановнаҕа, убайдарбытыгар Монастырев Григорий Дмитриевичкэ, Элясов Григорий Трофимовичка, Соловьев Дмитрий Дмитриевичкэ дириҥ махталбытын биллэрэбит уонна олохторуттар дьоҕу-соргуну баҕаран туран, куруук маныыктыыр өйөһө-убаһа олоруоҕуттан диэн баҕарабыт.

Быгановтар дьиэ кэргэннэрэ.

Махтанабыт!

Тапталлаах аҕабыт, кэргэммин, бырааппыт, убайбытын Иванов Михаил Семеновичы сүтэрбит ыарахан күнэгэр күүс-көмө, сүбэ-ама, өйөбүл буоллубут бииргэ үөрэммит үҥэлээбит табаарыстарыгар, «Мындаҕаайы» табаарыстыбаҕа, Мындаҕаайы нэһилиэгин сельсоветыгар уонна дьаһалтатыгар, аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар, ыҥса ылларбытыгар махталбытын тиэрдэбит. Киниэхэ баҕарабыт кыһаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну.

Кэргэнэ, оҕолоро, эдьиийэ, балта, бырата, күтүөттэрэ,

Санитарнай - экологическай двухмесячникпыт түһүнэн оройуон дьаһалтатын 135 №-дээх уураахтар олоҕуран, муус устар 20 күнүттэн байдиэ сылдьар ыттары суох оҥоруу саҕаланар. Онон ыты бас **ханаайыстыба холбоһуга.**

Дьиэ-уот, коммунальнай

БИЛЛЭРИИ

биллээччилэр ыттарын баайыгга эбэтэр анал хааччаха туталларыгар сэрэтэбит.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

«АСКО ФИРМА АТЫЫЛЫЫР

Аан бастаан эһиэхэ эрэ **саха эстрадатын саамай чаҕылхай бөлөҕүн – «Чолбон» бастакы «Кырыыстаах таас» диэн ааттаах пластинкатын.**

Ахсаана аҕыйах. Биллэҥҥитин соп: тел. 21-040 эбэтэр Чурапчы сэл. Октябрьскай уул. 24 №-рэ.

АТАСТАҺАБЫН

Саҥа «Планета-5» мотоциклы коляскалаах «НЖ-Юпитер-5» мотоциклга. Аадырыыбым: Төлөй-Дириҥэ боп., Попов Д. С.

Колхознай тутуу ветерана, хоту көҥөрүллүү кыттыылааҕа, сэрии отдобото Төлөй олохтооҕо

НЕСТЕРЕВА Анна Алексеевна

үһүн ыарахан ыарыыттан 78 саҕаһыгар өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары биллэр дьоҥуттар, табаарыстарыгар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, киэнитэ, күтүөттэрэ, сиэннэрэ, хос сиэнэ,

Нестерева Анна Алексеевна өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

—Оҕолоругар, сиэннэригэр Андросовтар, Нестеревтэр, Гоголевтар дьиэ кэргэннэригэр Арыылаахтан, Майаттан, Покровскайтан Андросовтар, Арыылаахтан Барашковтар, Төлөйтөн Толстоухова.

—Эмиэ киниэхэ, аймахтарыгар Төлөй сельсиэй Сэбиэтэ, нэһилиэгин дьаһалтата, отделение сэбиэтэ.

—Уолугар Нестерев Анатолий Семеновичка, сиэнигэр Андросова Анна Васильевнаҕа «Мугудай» сылгы заводун дирекцията, профкома.

Балтыбытыгар Матрена Терентьевна, күтүөппүтүгэр Дмитрий Дмитриевич Барашковтарга таптыыр оҕолоро

МАНЯ

үһүн ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чечебутовтар, Дорофеевтар.

МАКСИМОВ Михаил Егорович I

өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Биирдэ тереебүттэригэр, аймахтарыгар оройуон дьаһалтатын үлэһэ отдела.

—Эмиэ киниэхэ госучреждениелар профсоюзтарын райкома.

—Төлөй нэһилиэгин сельскэй Сэбиэтэ, дьаһалтата, отделение сэбиэтэ.

—Народнай суут үлэһиттэрэ.

—Эдьиийигэр Максимова Евдокия Егоровнаҕа райпотребсоюз бырабылыанньата, профкома, Мугудай сельпотун коллектива.

—Эмиэ киниэхэ биирдэ үөрэммит табаарыстара.

—Эдьиийигэр Игнатьева Мария Егоровнаҕа дьүөгэлэрэ Е. С. Бетюнова, Е. Е. Попова, С. С. Евграфова, Л. В. Ермолаева, А. Г. Поисеева.

РЕСПУБЛИКАҔА БАСТААТЫБЫТ

Муус устар 12—15 күннэригэр Майа сэлиэнньэтигэр Советскай Союз Геройа Ф. К. Попов бириҥнигэр боксаҕа оҕолор ортолоругар республикатааҕы турнир буолан аастта. Манна барыта 61 спортсмен кытынна. Оройуон чиэһин 18 үөрэхэлээччи көмүскээтэ. Үс күнээх сыралаах күрэхтэһии түмүгэр 7 чемпионнаах, 2 иккис, 7 үһүс миэстэни ылбыт спортсменнардаах биһиги оройуоммут хамаандата кыайыылаабынан буолла. Ити утуэннаахтык дьарыктаныахха бигиэхэҕэ улахан кыахтар баалларын көрдөрөр.

Саамай чэпчэки 28 кг ыһааһыннаахтарга Рома Решетников (Хадаар) чемпионнаата, оттон Слава Ильяков (Чакыр) үһүс буолла. 30 килограммнаах. тарга Сидор Старостин (Чакыр) иҥэдестал үрдүкү үктэлигэр таҕыста, эмиэ бу ыһааһыннаахтарга Чакыртан Вася Макаров үһүс миэстэлээтэ. 32 кг Эдик Кириллин (Чакыр) үһүс миэстэни ылла. Павлик Васильев (Чакыр) 36 кг ыһааһыннаахтарга чемпионнаата, оттон Владик Кычкин (Хатылы) үһүс буолла. Барт хатыһыллаах киирсии 40 кг буолла. Манна Сеня Герасимов (Хадаар) чемпионнаата, эмиэ бу ыһааһынтыга Хадаартан Коля Григорьев үһүс бириистээх миэстэни ылла. Аны 42 кг Вася Елисеев (Чакыр) үһүс буолла. 50 кг киирсиилэригэр Слава Давыдов (Хадаар) тэҥнээҕин булбата, киһи бинир ааттааҕа Слава Байметов (Чурапчы) иккис миэстэҕэ таҕыста. Көрөөччүлэр болҕоҥтолоруун, тарпыт 54 кг ыһааһыннаахтарга Гоша Сивцев иккис, Саша Монастырев (иккиэн чурапчылар) үһүс буоллулар. Бу ыһааһынтыга улахан саастаах уолаттарга Ваня Дьячковскай (Чурапчы) чемпион аалай лиэнтэтин кэттэ. Саамай ыарахан 67 кг Женя Егоров (Чурапчы) чемпионнаата.

Тэрилтэлэр комитет олохтообут «Турнир бастыҥ боксера» аналлаах бириинэ Коля Попов (Мэҥэ-Хаҥалас), «Бастыҥ техника иһин» бириинэ Саша Иванов (Мэҥэ-Хаҥалас), «Кыайыыга дьулуурун иһин» бириинэ Эдик Скрябин (Хаҥалас), «Кэскиллээх боксер» бириинэ Слава Давыдов (Хадаар) ыллылар. Оттон Эрилик Эристиин аатынан колхоз олохтообут үс бириинэ Сидор Старостин (Чакыр), Сеня Герасимов (Хадаар), Женя Егоров (Чурапчы) ылар чиэскэ тигистилэр.

Бу күрэхтэһиигэ кыттарбытыгар транспорынан хаачыйбыт «Якутводмелиорация» холбоһук ПМК-тын начальнига, боксаҕа оройуоннааҕы Федерацин председателэ П. Н. Мишкиигэ махтанабыт.

Ыам ыйын 6—9 күннэригэр Покровскайга оҕолор республикатааҕы чемпионаттара ыытыллар. Онно оройуон оскуолаларын сүүмэрдэммит хамаандата кыттыыны ылыахтаах. Ол даҕаны, үп-харчы уонна транспорт боппуруоһа атахтыыр буолла. Ити кэмиэ суолунан сылдьыһыы боруллар. Ити түбэлтэлэргэ ангардас самолетунан эрэ сылдьарга тиһиллэр. Маныаха оройуон дьаһалтата, спорткомитет управленнета, сорох бэдэг тэрилтэлэр үп боппуруоһугар кэмпиэһэлэрүгэр баҕарыах этибит.

Афанасий СОЛОВЬЕВ.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты «Саҥа олох» — Министерство печати и массовой информации Республики Саха (Якутия), Редакция, Местная администрация района, Районный Совет народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж —3882.

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

ЗАКАЗ № 46. **Чурапчинская районная типография Миниформпечати Республики Саха (Якутия) с Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».**